

Jak napsat dobrou knihu

Na úvod téhle krátké práce bych se vám rád představil, tedy aspoň těm z vás, kteří mě neznají. Jmenuji se Matěj Soukup, je mi dvacet let a jsem vysokoškolský student, dopisovatel měsíčníku jménem Hanácké noviny a samozřejmě také spisovatel. V současné době publikuji elektronické knihy pod nakladatelstvím *E-knihy jedou*, které vede pan Martin Koláček. V době, kdy vzniká tento návod, mám na svém kontě dvě dokončené knihy z automobilového prostředí, které spolu tvoří svazek a rozvádějí jednotný příběh. Jmenují se *Výhra nad smrtí* a *Napříč peklem*. První vyšla v únoru a druhá v listopadu. Na českém trhu jsem tedy jedním z neznámých, začínajících autorů, který musí svou případnou hodnotu teprve zjistit a prodat. Nicméně, stále platí, že elektronické knihy zdaleka nedosahují takové popularity jako knihy tištěné, a ten důvod je zcela pochopitelný. Když se na tuto problematiku podíváme z pozice obyčejného čtenáře, je pro něj pořád ještě lepší a přirozenější sáhnout do knihovny, vzít do ruky knihu a cítit ji v rukou, než aby kvůli každé stránce sahal po čtečce nebo po mobilu. Nicméně, elektronické knihy začínají na trhu pozvolna získávat hodnotu, jejich podíl se každým rokem zvyšuje. Souvisí to s rozvojem moderních technologií. Dnes už můžete formát PDF otevřít prakticky na jakémkoliv kvalitnějším telefonu, pokud tedy pominu staromódní tlačítkové. Protože ale stále platí a dlouho platit bude, že tištěné knihy hrají na trhu prim, je pro autory obtížné se tímto způsobem prosadit. Zhola nemožné to ale není. Pokud je kniha dobrá, najde si své čtenáře i na obrazovkách telefonů. V takovém případě platí, že kvalita knihy stojí zásadně na příběhu a jeho propracovanosti, a právě to si přiblížíme na následujících stránkách.

Pokud se pustíte do psaní knihy, obecně platí několik zásad, které musíte dodržovat. Protože stejně jako třeba fotbal, i psaní má svá pevná pravidla a základy, na kterých stojí. Možná si teď říkáte, na co pravidla. Mohou vám připadat zbytečná, ale opak je pravdou. Pokud se jimi nebudete řídit, nikdy nenapíšete dobrou knihu. Nebudeme si nic nalhávat, zpočátku jsem se jimi ani já příliš neřídil, a na kvalitě mé první knihy se to doopravdy odrazilo. Chyby, které jsem udělal, srazilily podle slov čtenářů tržní potenciál knihy téměř do propastných hlubin. Nemám teď na mysli chyby gramatické, jde spíše o chyby kompoziční, dějové a v neposlední řadě stylistické.

Byl bych nerad, abyste si mysleli, že pro psaní musíte mít nějaké vrozené vlohy, kořeny v rodině nebo něco podobného. Nic z toho není pravda. Dobrým spisovatelem se může stát každý. Jediné, co k tomu potřebujete, je chuť, ochota stále se zlepšovat, a věc, které autoři

říkají cit pro písmena. Tyto tři věci, spolu samozřejmě s velkou fantazií, vám sice ještě nezaručí, že budete psát dobře, ale dají vám slušné předpoklady.

Probereme si nyní několik věcí, na které při tvorbě svého rukopisu jistě narazíte.

Obsah

Tohle je nejdůležitější část celé knihy. Nesmíte ovšem zaměňovat slovo obsah se slovem délka. Obsah a délka knihy opravdu není to samé. Pokud se rozhodnete po dokončení poslat svůj rukopis do nakladatelství, pro editory nebude důležité, jestli má váš text sto nebo pět set stran. Jediné, čemu budou věnovat pozornost, bude obsah knihy. Ten úzce souvisí s příběhem. A příběh zase souvisí s představivostí. Pokud „vykradete“ příběh, který už tu byl předtím, třeba napíšete nového Pána prstenů, kde místo Gluma bude Grum a váš hrdina místo prstenu ponese náhrdelník, opravdu nemáte šanci na úspěch. Nakladatelství si cení především originálních příběhů, které by mohly na trh vnést něco nového.

Řekl jsem, že kvalita knihy stojí na příběhu. Ten byste měli mít nejlépe vypracovaný dopředu, a to pokud možno do detailů. Až budete psát a budou vám vyplývat nové skutečnosti, které byste do knihy zakomponovali, nikdo vám za to hlavu trhat nebude, ale psát tak říkajíc za pochodu, jak vám myšlenky přicházejí jedna za druhou, to je regulérní sebevražda. Po deseti stranách zapomenete informaci, kterou jste napsali na začátku, na straně dvacet tak napíšete něco, co je v přímém rozporu s předchozí pasáží, a ve finále nemá celý rukopis hlavu ani patu a vám nezbyde nic jiného, než zmáčknout na klávesnici Shift + Delete. Pokud vydáváte samonákladem a váš text neprojde redakční kontrolou, je velká pravděpodobnost, že první pozornější čtenář, kterému se vaše kniha dostane do rukou, si takového kiksů všimne. A věřte mi, že opravdu není moc povzbudivé být v kůži takového čtenáře. Některé takové knihy už se mi do rukou dostaly, a já si pak jen rezignovaně říkal, jestli to ten autor vůbec po sobě četl.

Zásadní věc, kterou se musí řídit každý autor, jsou dvě knižní linie. Teď nemyslím linie příběhové, tu klidně můžete mít jednu nebo deset, jak vám to vyhovuje. Spíše než linie by se tady hodilo použít slovo *roviny*. První z nich je rovina dějová, to znamená váš příběh. Druhá nemá přesné označení, já osobně jí říkám psychologická. Jak vaše kniha na čtenáře působí? Vyvolává v něm pocity, které vyvolávat má? Vžívá se do osudu vašich postav? Tahle rovina je neméně důležitá jako ta první, protože žádná kniha nemůže stát jen na příběhu. To jsem zjistil z vlastní zkušenosti při psaní své první knihy. Protože jsem byl začátečník, soustředil jsem se jen na děj a druhou rovinu jsem zanedbal. Výsledkem bylo, že první vážnější

recenzentka mi tuhle chybu omlátila o hlavu. I když třeba nejste velký fanoušek psychologie, aspoň ucházející psychologická rovina je pro vaši knihu klíčová.

Postavy

Tenhle bod úzce souvisí s příběhem. Musíte zvolit takové postavy, které do děje zapadnou a pomohou vám ho rozvíjet. Pokud vpašujete do knihy o novém Armagedonu jako hlavní hrdinku desetiletou dívenku, bude si asi drtivá většina vašich čtenářů tukat na čelo. Neméně klíčovým bodem je propracovanost postav. Podobně jako u příběhu byste neměli postavy vymýšlet za chodu. Sedněte si k tomu v klidu dříve, než začnete psát, a vžijte se do toho. Představte si vaše hrdiny před sebou, abyste s nimi mohli pracovat. Pro knihu není důležité to, jak vypadají, to si domyslíte klidně i přímo v pasáži, kde je do knihy uvedete. Ale každá vaše postava by měla mít své charakteristické vlastnosti, kterých se bude v průběhu celé knihy držet, nebo je odhalí jako překvapení někde během děje. Tady musím dodat jednu důležitou věc – nedělte postavy na čistě kladné a čistě záporné, to je ta největší pitomost, kterou můžete udělat. Nikdo není dokonalý, i ten nejkladnější hrdina má svou zápornou vlastnost, a stejně tak nikdo snad kromě hlavního záporáka není skrz naskrz prohnílý. Když vidím v nějaké knize takové suchopárné škatulkování na dobré a zlé, nejradši bych vyletěl z kůže. My jsme ti dobří, vy jste ti špatní a hotovo. Jakmile tohle nějaký autor udělá, okamžitě svoji knihu srazí o dobrou polovinu. Zásadní slovo, kterým se musíte u každé knihy řídit, je překvapení. Vneste zvraty nejen do děje, ale i do charakterů vašich postav. Udělejte je lidské, jak už jsem říkal, představte si, že by měli sedět na druhé straně stolu. Přemýšlejte o tom, co píšete. Vaše kniha musí působit především přirozeně. Jak byste se zachovali v tom daném momentu vy, a jak váš kamarád? Vyhrajte si s postavami, vymazlete je k dokonalosti. Dobrou postavu opravdu nevytvoříte za pět minut. Čím propracovanější pak vaše postava je, tím citlivěji se vryje do paměti čtenáře, a také do vaší. Když si vy vytvoříte ke své postavě vztah, pak si jej téměř zaručeně najde i čtenář. Pokud si nějakou vaši postavu zamiluje, neodloží knihu, dokud se nedoví, jak to s ní dopadne. A to je váš cíl. Aby čtenáři vaši knihu dočetli a aby je bavila. Nesmí jim být putna, co se s postavami v knize stane. To je jasná známka toho, že ho nezaujaly. A protože děj knihy a postavy společně dělají knihu, nebude to pro vaši konečnou vizitku dobrá zpráva.

Kompozice

V dnešní době už platí, že 99% knih je psáno chronologicky, doba experimentálního románu a autorů jako Joyce a jeho *Odysea*, Marquéze a *Kroniky ohlášené smrti*, Ajtmatova a *Stanice Bouřné*, ta už pominula. Neříkám, že se tímto stylem nedají psát dobré knihy, ale je to styl těžko pochopitelný, u kterého velmi hrozí, že u dnešního čtenáře narazí, a v neposlední řadě je také těžké takovým stylem psát, protože hrozí, že se do toho zamotáte. Ideální tedy bude, když se budete držet jedné časové linie, kterou budete rozvíjet.

Členění knihy je čistě na vás. Stejně jako jinde platí ale i tady určitá pravidla. Pokud v knize určité části děje přeskakujete, měli byste ji mít členěnou na kapitoly, aby čtenáře neudivilo, že jste v jednom odstavci někde a v dalším o tři dni dál. Pokud se naopak striktně držíte rozpracovávání každé minuty, mějte knihu klidně psanou v jednom celku. Tady si ovšem dávejte pozor, abyste to nepřehnali. Vaše čtenáře nebude zajímat, jak šel váš hrdina do práce, na první ulici zabočil vpravo, minul dvě popelnice a tak dále. Nezahlcujte čtenáře zbytečnými informacemi, které nemají v knize co dělat. Čtenář chce, aby to, co čte, mělo další návaznost na děj. Nebude vadit, když vaše pochody nebude v první chvíli chápat, ale postupem času se musí dozvědět, jakou úlohu hraje ve vaší knize to, že váš hrdina prošel kolem divokého psa. Pokud tam toho psa dáte jen proto, abyste natáhli děj o dva řádky, nebude se to nikomu líbit. U tohoto platí jedno stále a jasné pravidlo, které uplatněte pokaždé, když po sobě budete určitou část své knihy číst: co je zbytečné, to vyškrtněte.

Gramatika a stylistika

Dostáváme se k jednomu z nejzásadnějších bodů, kterému jsem se chtěl věnovat. Gramatika a stylistika je vedle příběhu bezpochyby nejdůležitější složkou dobré knihy. Sice jsem vám na začátku říkal, že dobrým spisovatelem se může stát každý, ale tady musím tu větu trochu upravit. Dobrým spisovatelem se může stát každý, kdo umí aspoň trochu slušně česky. Vaše kniha musí být za všech okolností gramaticky správná! Nějakou tu přehlídnutou čárku před „a“ vám čtenáři určitě odpustí, ostatně to se stává i mně. Co vám ale rozhodně neodpustí, bude pět pravopisných chyb na každé stránce. Přistupujte k psaní knihy jako ke psaní třeba slohové práce, a buďte pečliví jak při psaní, tak při kontrolách. Hlídejte si jak gramatiku, tak překlepy. V dnešní době vás naštěstí třeba takový Word na chyby a překlepy upozorní, popřípadě je sám opraví. Označí je prakticky hned poté, co je napíšete, takže jakmile něco takového uvidíte, zastavte se nad tím! Může to být důležité. Pokud máte s češtinou problémy, váš nakladatel si toho všimne hned. V takovém případě vám buď

rukopis okamžitě odmítne, nebo vám nařídí, aby před vydáním prošel korekturou. A věřte mi, i když je to dobrá věc a od korektorů se můžete spolehnout na profesionální přístup, není to levná záležitost. Berou si až osmdesát korun za normostranu, kterou musí opravit. Pokud máte v rukopise chyb jako much, pořádně se plácnete přes kapsu. Takže buď si po sobě pořádně kontrolujte každou větu nebo, pokud se vám nechce, poproste třeba kamaráda a jako úplatu mu nabídněte vaši knihu zdarma, nebo nějaký drobný peníz. Neříkám, abyste ho upláceli, ale malá pomoc se vždy bude hodit, pokud to váš kamarád pro vás udělá dobrovolně.

Stylistika je stejně důležitou složkou jako gramatika, možná ještě důležitější. Když to vezmu stručně, je to výstavba vašich vět, jejich návaznost neboli koherence, a věcná správnost. Když tyhle cizí pojmy zestručním do pár slov, dalo by se to celé nazvat jako výstavba textu. Váš text musí splňovat určitá pravidla, aby byl kvalitní. Nemyslím teď co do obsahu, to jsme si probrali výše, ale co do kvality. V první řadě by váš text měl být srozumitelný. Pište jednoduchým jazykem, to je základ. Naše profesorka zpravodajství na Univerzitě Palackého říká „*pište, jako kdybyste to vykládali Máně u piva*“. A tohle platí nejen pro zpravodajství, ale i pro beletrii. Je sice hezké, když váš text bude působit odborně, ale pokud nasekáte na každou stranu deset cizích pojmů, jestliže váš čtenář nebude zrovna vysokoškolský docent, brzo ho to otráví. Nepíšete diplomovou práci, píšete knihu pro široké publikum. Jednoduchému jazyku se přizpůsobí všichni, složitému, plnému přechodníků, odborných slovíček a desetiřádkových souvětí nepřijde na chuť nikdo. Když už jsem zmínil ta dlouhá souvětí, to je další věc, kterou si musíte hlídat. Pište krátce, krátké věty, nepřehánějte to ani s dlouhými souvětími, a už vůbec nepište žádná dechberoucí spojení pěti vět hlavních a pěti vedlejších. Váš čtenář se pak u takové věty zarazí a není vyloučeno, že si ji bude muset přečíst několikrát, aby ji vůbec pochopil. Jestliže na takový problém narazí na každé páté straně, na konci už to ani nebude číst znova a prostě se na to vykašle. A zase říkám, tohle vy z pozice autora opravdu nechcete způsobit.

Tímto jsme se dostali na samotný závěr. Na několika stranách jsem vám představil nejdůležitější věci, na které musíte u tvorby knihy pamatovat. Teď už je to na vás. Nebojte se to zkusit. Znáám sice to okřídlené spojení, že „*kdo nic nedělá, nic nezkazí*“, ale bez pokusu nikdy nedosáhnete žádného výsledku. I kdyby váš text odmítli v deseti nakladatelstvích a až to jedenácté jej přijalo, pořád to pro vás bude úspěch. Pro mnohé je to i splnění jednoho životního snu, vidět svou knihu v prodeji. Alespoň u mě to tak bylo. Tím, že jsem mohl

distribtovat svou knihu na trhu, jsem si bez ohledu na prodeje splnil jedno své přání. Jsem pak rád za každé kladné hodnocení, a když mi čtenář řekne, že se mu kniha líbila, je to pro mě největší odměna. Víím pak, že moje práce nese ovoce, protože to pro něj není úplná ztráta času. A přesně s tímto cílem byste měli psát vaše knihy i vy. Rozevřete si sešit nebo si otevřete dokument v počítači, napište si první stránku nebo jen pár řádek, klidně to odložte, ale další den se k tomu vraťte. Postupem času si ke své knize vypracujete důvěrný vztah, a to až do té míry, že se i vy budete těšit, jak rozvedete další děj, jaké nové věci vás napadnou. Jste vlastně takový vševědoucí čtenář, který sice bude předem vědět, jak děj skončí, ale nebude znát všechny detaily a už vůbec ne to, co přijde na další stránce. A to je na psaní knih to nejhezčí. Vždy, ať zamýšlíte cokoli, nakonec překvapíte sami sebe. Přeji vám mnoho zdaru, a doufám, že budu některé z vás moci brzy zvát svými kolegy a přáteli.

Matěj Soukup